

Telganger Special: VONZ

Speciale editie ten behoeve van VerspreidingsOnderzoek Nederlandse Zoogdieren
Zoogdierverseniging VZZ

Juli 2007

- **Nieuwe oude waarnemingen gezocht**
- **Landelijk verspreidingsonderzoek das**
- **Waar zit de boommarter**
- **Noordse woelmuis gevangen**
- **Lok de waterspitsmuis**
- **Nieuwe onderzoeksmethode met lokbuizen**
- **Eikelmuis en hazelmuis**
- **Nieuws van het NEM**

- **Wanted! Beverspotters**
- **Doorgeven waarnemingen**
- **Zoogdierwaarnemingen vanuit de auto**
- **Gezocht vrijwilligers op kantoor of thuis**
- **WILDzoekers zoeken Wildeiders**
- **Telganger Digitaal**
- **Vacature Senior Projectleider**
- **Verantwoording**

Nieuwe oude waarnemingen gezocht in 2007!

Bij de Inhaalslag Verspreidingsonderzoek werken VOFF en PGO's samen met het Ministerie van LNV om leemtes in kennis van de verspreiding van wettelijk beschermde soorten op te vullen. Dit is onder andere belangrijk om de Rode Lijst van kwetsbare en bedreigde soorten actueel te kunnen houden. Bovendien dient deze informatie als leidraad voor de leefgebieden- en soortenbescherming in ons land. Honderden vrijwilligers gaan op pad naar die gebieden waarvan te weinig over beschermde soorten bekend is om het voorkomen te onderzoeken.

VONZ-2007 is het project van Zoogdierverseniging VZZ waarbinnen oude waarnemingen van bedreigde of zeldzame zoogdieren worden geactualiseerd en is een voortzetting van het onderzoek in 2006. Nieuw hierbij is de **das** als onderzoeksoort maar verder gaat het om de **boommarter**, **noordse woelmuis**, **waterspitsmuis**, **eikelmuis** en **hazelmuis**. Uiteraard blijven ook alle waarnemingen van andere zoogdiersoorten uiterst welkom. De gegevens die binnen dit project worden verzameld, zijn van grote waarde voor de bescherming van soorten. Met name in gebieden waar grote ingrepen in het landschap zijn gepland, is het belangrijk om een goed beeld van de situatie ter plekke te hebben. Het inhaalslagproject VONZ-2007 vormt hierbij een belangrijk instrument.

In beeld brengen actueel en potentieel leefgebied van beschermde soorten

Potentieel leefgebied is een gebied waarin de soort de afgelopen 10 jaar niet is waargenomen, maar waar wel geschikt biotoop aanwezig is en aanwezigheid niet valt uit te sluiten. Actueel leefgebied is een gebied waarin de soort de afgelopen 10 jaar is waargenomen. De grens van 10 jaar is gehanteerd omdat dat de minimale frequentie is waarmee we de range van een soort willen actualiseren.

Rood, oranje of groen!

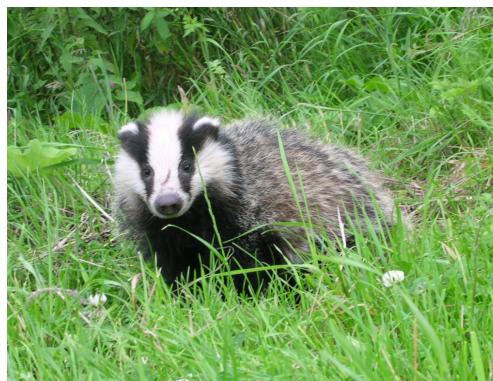
Vanwege de grote verspreiding willen we voor de das, noordse woelmuis en waterspitsmuis allereerst de huidige verspreiding op een niveau van 10x10 km kennen en voor de eikelmuis en hazelmuis op km-hok niveau. Hiertoe hebben we voor al deze soorten landelijke verspreidingskaarten gemaakt op basis van de nationale databank flora en fauna (NDFF). De (10*10) km-vakken zijn rood weergegeven indien de soort er in de afgelopen 10 jaar niet is waargenomen. Oranje zijn die

hokken waar de soort na 1998 is aangetroffen maar de afgelopen 5 jaar niet en groen houdt in dat de soort er recent (< 5 jaar geleden) is aangetroffen. Grijs zijn die vakken waarvan de aanwezigheid nooit is geregistreerd maar waarvan wij denken dat de soort en wel zou kunnen voorkomen (potentieel leefgebied).

Meedoen

Ben je geïnteresseerd en wilt je graag een steentje bijdragen aan de bescherming van onze zoogdieren, dan is dit onderzoek een uitgelezen kans! Doe mee aan VONZ-2007 en ga in de rode en grijze hokken kijken of betreffende prachtige soorten er (nog) voorkomen. Onderzoek hiertoe allereerst het meest kansrijke km-hok van de rode of grijze (10*10) km-vakken. Is de soort niet aanwezig onderzoek dan het op één na kansrijkste km-hok in hetzelfde 10*10 km-vak. Deze werkwijze kan je herhalen totdat je vrij zeker weet dat de soort niet in het 10*10 km-vak voorkomt. Heb je de soort wel aangetroffen inventariseer dan het meest kansrijke km-hok in een nabijgelegen nog niet geïnventariseerd 10*10 km-vak (rood of grijs).

Er ligt altijd wel een te inventariseren vak bij je in de buurt. Je kunt dus al meedoen aan het verspreidingsonderzoek terwijl je dicht bij je woonplaats blijft of terwijl je naar school of je werk toegaat, dan wel er in het weekeind lekker op uit trekt. Meld je aan via onze website: www.vzz.nl en ontvang bovendien twee keer per jaar de elektronische VONZ-nieuwsbrief als special van De Telganger om op de hoogte te blijven van de laatste ontwikkelingen. Houdt ook onze website in de gaten voor het laatste nieuws rondom het verspreidingsonderzoek.

Das in het veld. © Fotoarchief Zoogdierverseniging VZZ

Landelijk verspreidingsonderzoek **das**

Introductie

De das behoort tot de marterachtigen en is het grootste Nederlandse landroofdier. De das houdt van kleinschalig landschap waar bos en houtwallen worden afgewisseld met weiland en akkerland. In een dergelijk landschap graaft de das een stelsel van gangen en kamers, de dassenburchten.

Begin vorige eeuw waren er in Nederland ongeveer 12.000 dassen. Vervolgens ging de das hard in aantal achteruit. Sinds het Koninklijk Besluit van 9 december 1947 is de das in Nederland beschermd. De das staat vermeld op tabel 3 van de Flora- en faunawet en daardoor geldt de das als één van onze zwaarst beschermde soorten.

In Nederland is de zogenaamde 'dassencensus' uitgevoerd in 1960, 1970, 1980, 1990, 1995 en 2000. Rond 1960 bedroeg het totale aantal dieren in ons land nog ongeveer 2.200. Sinds 1960 is het aantal km-hokken dat bezet is door dassen toegenomen van 382 tot 948 (Moll 2005). Bedroeg het aantal dassen in Nederland rond 1980 nog slechts ca 1.200 dieren, rond 2005 wordt de populatie geschat op 3.500 dieren. Vanwege de (her)uitbreiding van zijn verspreidingsgebied is het van belang om de ontwikkeling goed te volgen en noteren.

Voor een goede bescherming van het leefgebied van de das is het van belang te weten waar de plekken zijn waar de dassen zich ophouden. Om verstoring te voorkomen kan er dan bij beheers- en onderhoudswerkzaamheden rekening mee gehouden worden. Kennis van de leefgebieden is ook van belang bij de ruimtelijke ontwikkeling in ons land (nieuwe kaart van Nederland) maar bijvoorbeeld ook in de afweging voor de plaatsing van dassentunnels onder wegen, aanleg van verbindingzones en andere beschermingsmaatregelen. Redenen te over dus om de stand en de verspreiding van de das in de gaten te houden. Door zijn verborgen en nachtelijke leefwijze is de inventarisatie van burchten eigenlijk de enige geschikte methode. Hiermee wordt, naast een goed inzicht in de verspreiding, een indruk gekregen van de aantallen dieren.

Verspreidingsonderzoek 2007

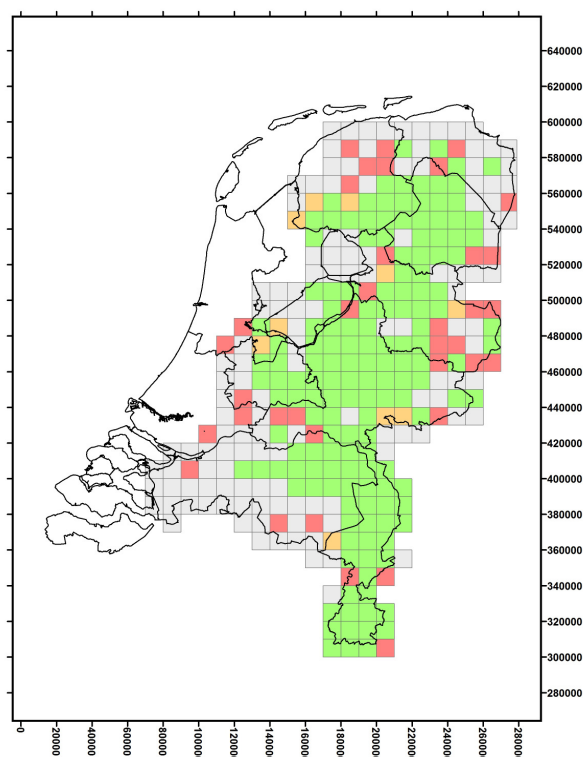
Het onderzoek naar de verspreiding van de das is, in tegenstelling tot vele andere zoogdieren, relatief eenvoudig. De aanwezigheid van de das is overduidelijk te zien aan zijn bouwsels, de dassenburchten. Om de aanwezigheid vast te stellen zijn we dus niet afhankelijk van 'toevallige' waarnemingen maar kan gericht gezocht worden. Dit jaar is Zoogdierverseniging VZZ een samenwerking aangegaan met Stichting Das & Boom om de huidige verspreiding goed in beeld te brengen en zo actueel mogelijk te houden. Doel voor 2007 is het in kaart brengen van zoveel mogelijk locaties van dassenburchten en controleren op huidig gebruik.

In figuur 1 zijn de huidige verspreidingsgegevens weergegeven op 10x10 km-niveau. Groen zijn die locaties waar de aanwezigheid van de das in de afgelopen 5 jaar (dus na 2002) is vastgesteld en oranje in de 5 jaar daarvoor (1998-2002). Rood zijn die hokken waar de aanwezigheid van de das voor 1998 is vastgesteld maar daarna niet meer. In eerste instantie willen wij vragen om te bekijken of in de rode hokken momenteel dassen voorkomen en daarna de grijze. Grijze zijn die hokken waar op grond van de uitbreiding van het aantal dassen in eerste instantie verwacht kan worden. De rode hokken liggen met name in noord Friesland, oostelijk deel van Overijssel en zuidelijk en westelijk deel van Brabant.

Methode

Voor de te onderzoeken km-hokken geldt dat het de bedoeling is om te zoeken naar de aanwezigheid van dassenburchten en vervolgens te bepalen om wat voor een type burcht het gaat en in hoeverre deze momenteel in gebruik is. Noteer daarbij de exacte locatie van de burcht op kaart of bepaal de coördinaten met een GPS en vul deze in op het formulier. In het betreffende kilometerhok worden alle bosjes en houtwallen onderzocht op de aanwezigheid van (oude) dassenburchten. Vervolgens wordt het huidige gebruik bepaald. Indien de aanwezigheid van de das(sen) is vastgesteld kan een volgend km-hok onderzocht worden. In geval van alleen een zichtwaarneming van een das, zonder aanwezigheid van een burcht, dan wordt dit apart vermeld. Ook de vondst van een das, bijvoorbeeld als verkeersslachtoffer, geldt als een waarneming.

Das (Meles meles)

Figuur 1: Landelijk verspreidingsbeeld (schaalniveau 10x10 km) van de das. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. Grijs: voorkomen niet bekend maar wel mogelijk. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode vakken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje en grijze vakken.

Er zijn drie periodes waarin veldbezoek aan de burchten de meeste informatie oplevert. Allereerst de periode mei/juni waarin op de burchten jonge dassen aan het spelen zijn. Ten tweede in de periode oktober/november. De dassen komen dan, na in de zomermaanden rondgezworven te hebben, weer terug op de hoofdburcht om zich voor te bereiden op de winter. Ten slotte in februari/maart, de periode na de winterrust, waarin op de hoofdburcht nog de meeste dieren aanwezig zijn. In deze periode duidt de aanwezigheid nestmateriaal op de komende voortplanting. Bovendien zijn in deze periode de burchten en dieren goed zichtbaar vanwege

de nog korte vegetatie. In tussenliggende perioden kunnen met name ook zwervende dieren aangetroffen worden.

De burchten van dassen worden ingedeeld in twee typen; (I) burchten die regulier bewoont/belopen zijn en (II) burchten incidenteel bewoond of onbewoond.

De meest opvallende aanwijzingen voor reguliere bewoning van de burcht zijn: vers graafwerk, voetsporen (prenten), gesleep met nestmateriaal, verse latrines en speelplekken. Wroetsporen, haren aan het prikkeldraad en wissels wijzen op de aanwezigheid van dassen in de omgeving en mogelijk aanwezige burcht. Altijd moet goed in de gaten gehouden worden of de burcht niet door vossen in gebruik is. Soms kunnen tegelijkertijd vossen, dassen en konijnen in één burcht aanwezig zijn, veelal in verschillende delen. Zo is de aanwezigheid van dode dieren (mollen of muizen) nabij de opening een aanwijzing dat hier jonge vossen spelen. Ook aan de manier waarop de burcht is uitgegraven kan je zien of je met een vos dan wel met een das te maken hebt (zie voor meer detailinformatie de websites van www.dasenboom.nl en www.dassenwerkgroepbrabant.nl).

Deelname aan het verspreidingsonderzoek kan door invullen van het deelnameformulier op de website van de Zoogdierverseniging VZZ (www.vzz.nl). Tevens kan je hier het (digitale) waarnemingsformulier voor het dassenonderzoek vinden. Op basis van je woonplaats en de verspreidingskaarten laten we je weten waar het meest wenselijk is om bij jou in de buurt de aanwezigheid van dassen te onderzoeken. Uiteraard mag je ook zelf aan geven waar je het liefst gaat inventariseren. Noteer tijdens je veldbezoek voor de das ook alle andere zoogdieren die je ziet, zoals egels, konijnen, reeën en andere marterachtigen.

Dit onderzoek vindt plaats in nauwe samenwerking met Stichting Das & Boom.

Voetafdruk van een das. © Fotoarchief Zoogdierverseniging VZZ.

- Anonymus, 2005. *Inventarisatie dassenburchten in Fryslân. Provinsje Fryslân, It Fryske Gea en Staatsbosbeheer.*
- Moll, G.C.M., 1999. *Nederland als woongebied van de das van 1900 t/m 1995. Werkdocument IKC Natuurbeheer nr W-109. IKC Natuurbeheer, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen. Vereniging Das & Boom, Beek-Ubbergen.*
- Moll, G.C.M., 2005. *Distribution of the badger (Meles meles L) in the Netherlands, changes between 1995 and 2001. Lutra 48(1):3-34.*
- Vries, E. de, 2000. *Dassen in gebieden van Natuurmonumenten. Een inventarisatie van de dassenburchten en een voorstel tot monitoring. Natuurmonumenten, 's Graveland.*

Waar zit de boommarter?

Introductie

De boommarter (*Martes martes*) is een van de zeldzaamste roofdieren in Nederland. In ons land is het een dier wat vooral in het bos leeft. Dit in tegenstelling tot de sterk gelijkende steenmarter (*Martes foina*), die in de oostelijke helft van het land vooral in de menselijke omgeving leeft. De boommarter ziet er oppervlakkig bekeken uit als een veel te grote eekhoorn. Hij heeft dezelfde pluimstaart en beweegt zich net zo gemakkelijk door de boomtoppen. Boommarters leven van vogels, muizen, konijnen en soms vangen ze een eekhoorn. Ze eten in de zomer ook veel vruchten als bosbes en vogelkers, en de larven van hommels en wespen.

Boommarter bij latrine. © Bram Achterberg.

Er leven naar schatting 350 tot 450 boommarters in Nederland. De grotere deelpopulaties leven in de bosgebieden van de Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en de Drents – Friese Wouden. Op die van de Veluwe na, zijn de verschillende deelpopulaties klein en liggen vrij geïsoleerd van elkaar. Bovendien is zo'n 400 dieren voor heel Nederland een klein aantal, daarom staat de boommarter op de Rode Lijst als kwetsbaar.

De boommarter is van de jaren veertig tot begin jaren tachtig van de vorige eeuw erg zeldzaam geweest in Nederland. De laatste 25 jaar neemt de soort langzaam in aantal toe en in de afgelopen 10 jaar zijn nieuwe gebieden gekoloniseerd zoals de Flevopolders, de kop van Overijssel en het Kromme Rijn gebied. In een aantal gebieden is de boommarter in de loop van de vorige eeuw verdwenen of heel zeldzaam geworden. Dit is het geval in Gaasterland, Salland, Achterhoek, Twente, Brabant en Limburg. Sinds 1992 doen de leden van Werkgroep Boommarter Nederland (WBN) van de Zoogdiervereniging VZZ systematisch onderzoek naar de Boommarter in Nederland. Vanaf ongeveer 1980 houden Sim Broekhuizen en Gerard Müskens, van wat tegenwoordig het onderzoeksinstituut Alterra is, systematisch de verkeersslachtoffers onder boommarters bij. De laatste jaren worden zij hierbij ondersteund door leden van de WBN.

Verspreidingsonderzoek

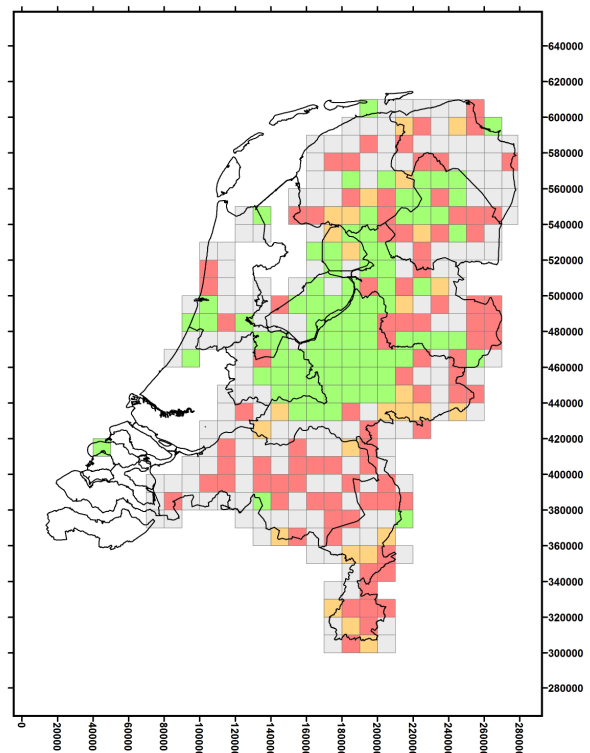
In 2006 is begonnen om met name in de gebieden waar vroeger boommarters voorkwamen, maar onduidelijk is of de soort er nu nog voorkomt en zich voortplant, te zoeken naar boommarters. In Kennemerland zijn nu twee veldseizoenen

vrijwilligers actief om te kijken waar de boommarters zitten en wat ze er doen. Duidelijk is inmiddels dat de soort hier nog steeds voorkomt, maar voortplanting is nog niet vastgesteld. Voortplanting is in 2007 wel vastgesteld in Zuidelijk Flevoland, De Wieden en het Kromme Rijngebied. In Zuid-Limburg werden met behulp van fotovallen wel steenmarter maar geen boommarter aangetroffen.

Het is momenteel onduidelijk of de boommarter nog voorkomt in veel vroegere leefgebieden in Oost- en Zuid-Nederland. De steenmarter heeft zich hier de afgelopen 20 jaar sterk uitgebreid. Dit betekent dat van waarnemingen achteraf meestal moeilijk of niet te achterhalen is om welke van de twee soorten het ging.

De enige Nederlandse deelpopulatie die op dit moment groot genoeg is om een redelijke overlevingskans op langere termijn te hebben is die op de Veluwe. Voor de effectieve bescherming van de soort is het van groot belang te weten waar hij nog meer voorkomt, of er voortplanting plaats vindt en of deelpopulaties elkaar nog kunnen bereiken.

Boommarter (*Martes martes*)

Figuur 2: Landelijk verspreidingsbeeld (schaalniveau 10x10 km) van de boommarter. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. Grijs: voorkomen niet bekend maar wel mogelijk. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode vakken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje vakken.

Methode

Het zoeken naar boommarters gebeurt vooral in de periode maart t/m juni. Vrouwtjes met jongen zitten dan langere tijd op één plek waardoor sporen makkelijker te vinden zijn en voortplanting vastgesteld kan worden. De gebieden met de hoogste prioriteit om te onderzoeken zijn Gaasterland, Sallandse Heuvelrug, Twente, Achterhoek, Noord Limburg en Zuidelijk Brabant. De bossen en bosjes in deze gebieden

moeten systematisch worden onderzocht op de aanwezigheid van holle bomen. De gevonden holle bomen worden in de periode maart t/m juni 3 á 4 keer gecontroleerd op sporen van gebruik door boommarter. Met behulp van een boomcamera, een kleine infrarood gevoelige camera op een hengel, kunnen holle bomen met sporen van binnen bekeken worden om te zien of er een boommarter met jongen aanwezig is.

Boomcamera in gebruik. © Bram Achterberg.

Lijkt je het leuk om hieraan mee te doen?

Het zoeken naar holle bomen en (sporen van) boommarters is leuk, maar wel arbeidsintensief. Eén persoon kan maar een beperkte oppervlakte bos voldoende grondig inventariseren. Gezien de grootte oppervlakte gebied waar weinig tot geen recente waarnemingen zijn van boommarters is behoefte aan een flink aantal vrijwilligers, die over een langere periode veel tijd in dit onderzoek willen steken. Woon je in en of nabij een rood hok (zie figuur 2) en wil je daarin aanwezige bossen onderzoeken op aanwezigheid van boommarters meldt je dan bij ons aan.

Er zijn tot nu toe cursussen 'boommarters inventariseren' gegeven voor vrijwilligers en terreinbeheerders in Kennemerland, Flevoland en Noord Brabant. In deze gebieden zijn nu vrijwilligers actief, er is overigens altijd plek voor meer actieve mensen. In de komende tijd worden er cursussen gegeven in Overijssel en op aanvraag zijn ook andere plaatsen mogelijk.

Op de website van de Zoogdierverseniging VZZ, www.vzz.nl is informatie te vinden over de boommarter, de Werkgroep Boommarter Nederland en worden de cursussen boommarters inventariseren aangekondigd. Hier vindt je ook een invoermodule om verkeersslachtoffers door te geven (via link invoermodule

onder de foto met kat). Op de site Tel Mee, www.telmee.nl staat informatie over alle soorten waar telprojecten voor zijn en welke cursussen worden gegeven om deze soorten te inventariseren. Opgeven voor deelname aan het onderzoek naar en cursussen over de boommarter kan bij:

Chris Achterberg
Coördinator verspreidingsonderzoek boommarter
Tel.: 026 3705318
E-mail: chris.achterberg@vzz.nl

Noordse woelmuis gevangen

Introductie

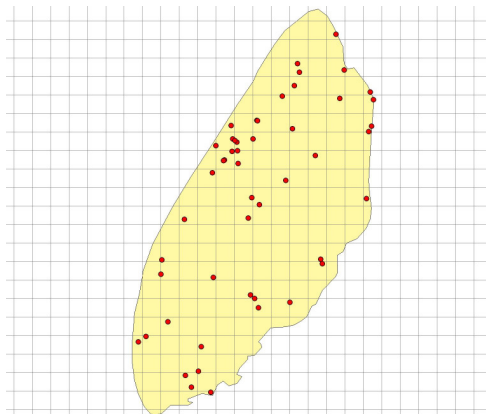
De noordse woelmuis is, als aparte ondersoort, de enige endemische zoogdiersoort van Nederland. Het is een typische vertegenwoordiger van de oer Hollandse laagveenmoerassen en is in feite een relict uit de laatste ijstijd.

De noordse woelmuis heeft het moeilijk in Nederland; de soort heeft een beperkte verspreiding (komt momenteel voor in 164 atlasblokken) en daarbinnen neemt het areaal af. Sinds 1950 zien we op atlasblokniveau een afname van 25-50%, wat heeft geleid tot de kwalificatie 'kwetsbaar' in de Rode lijst 2006.

Verspreidingsonderzoek

Naast een groot aantal projecten waarbij noordse woelmuizen zijn gevangen met behulp van inloopvallen, is de meeste informatie over de verspreiding van de soort verkregen via het analyseren van braakballen van uilen.

Het braakbalonderzoek dient dan ook als basis voor het actuele inzicht in de verspreiding van de noordse woelmuis; het probleem is dat we hierbij beperkt zijn door het voorkomen van vooral kerkuilen. Voor al die kilometerhokken die we niet kunnen onderzoeken met behulp van braakballen van uilen, worden inloopvallen ingezet. In het kader van de Inhaalslag 2006 is geheel Texel op deze manier op kilometerhokniveau geïnventariseerd. Het resultaat was dat er, ondanks de aanwezigheid van aardmuis op het eiland, overal op Texel nog noordse woelmuizen zijn aangetroffen (zie foto); van de natte delen in de duinen, tot op de schorren en in de polder. Door het waarschijnlijk slechte muizenjaar was het aantal noordse woelmuisvangsten in 2006 gering en het aantal kilometerhokken waar geen woelmuizen werden aangetroffen relatief groot (zie figuur 4).

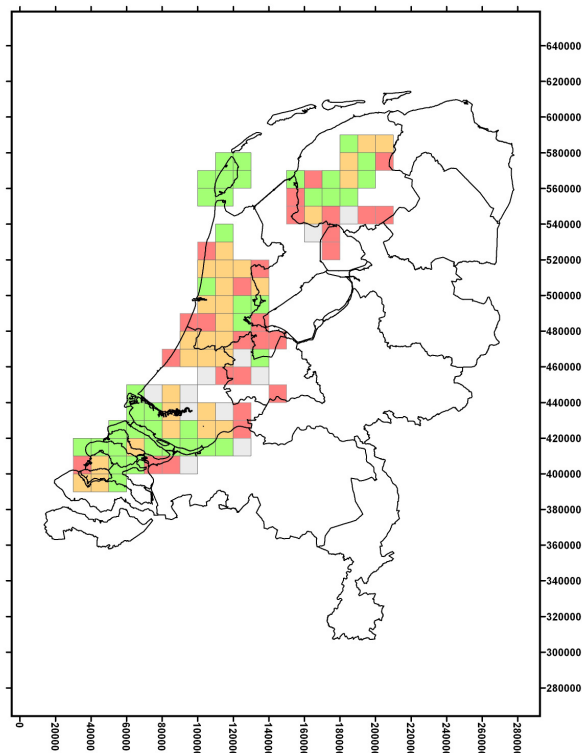

Figuur 4: Locaties waar in 2006 noordse woelmuizen op Texel zijn aangetroffen.

Methode

Eenderde deel van de vangstgegevens op Texel is verkregen met behulp van vrijwilligers, het resterende deel door professionele krachten. Het streven is dat het gegevensaandeel geleverd door vrijwilligers voor het hele Inhaalslagproject op hetzelfde niveau blijft. In 2007 worden delen van Friesland, Zeeland en Zuid-Holland geïnventariseerd; in de jaren daarna ook delen van Utrecht en Noord-Holland.

Noordse woelmuis (*Myocrotus oeconomus*)

Figuur 3: Landelijk verspreidingsbeeld (schaalniveau 10x10 km) van de noordse woelmuis. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. Grijs: voorkomen niet bekend maar wel mogelijk. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode vakken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje en grijze vakken.

Ook aan dit onderzoek kan je meewerken!

Voor diegenen die in 2007 willen meedoen met het vangen van noordse woelmuizen, is er de mogelijkheid zich op te geven voor één van de vier kampen. Elk kamp duurt van vrijdagavond tot zondagmiddag en er is gezorgd voor slaapaccommodatie en maaltijden. Elk kamp gaat gepaard met een korte cursus en voor iedere deelnemer is er een handleiding.

De kampen staan gepland voor de weken 34, 36, 42 en 44, startend de vrijdagen van 24 augustus (ZW-Friesland), 7 september (Goeree-Overflakkee) en 19 oktober en 2 november (Schouwen-Duiveland).

Indien je interesse hebt laat dat dan weten aan:

Dick Bekker

Coördinator verspreidingsonderzoek noordse woelmuis

Tel: 026 3705318

E-mail: dick.bekker@vzz.nl

Lok de waterspitsmuis!

Introductie

De waterspitsmuis is een bijzonder zoogdier: het is onze grootste spitsmuis en de enige Nederlandse spitsmuis die in en bij het water leeft. Op dat leven in het water is hij daarom ook prima aangepast: de tweekleurige staart heeft aan de onderzijde een dubbele rij haren (ook wel kiel genoemd) en het dier heeft zwemvliezen, met een extra franje bij vooral de achterpoten. De waterspitsmuis vangt zijn voedsel zwemmend: zijn dieet bestaat uit kreeftachtigen, waterslakken, kevers, en waterinsecten, maar ook kleine vissen, amfibieën (eieren) en aas. Waterspitsmuizen eten per dag minstens hun eigen lichaamsgewicht!

Waterspitsmuis. © Debby Doodeman.

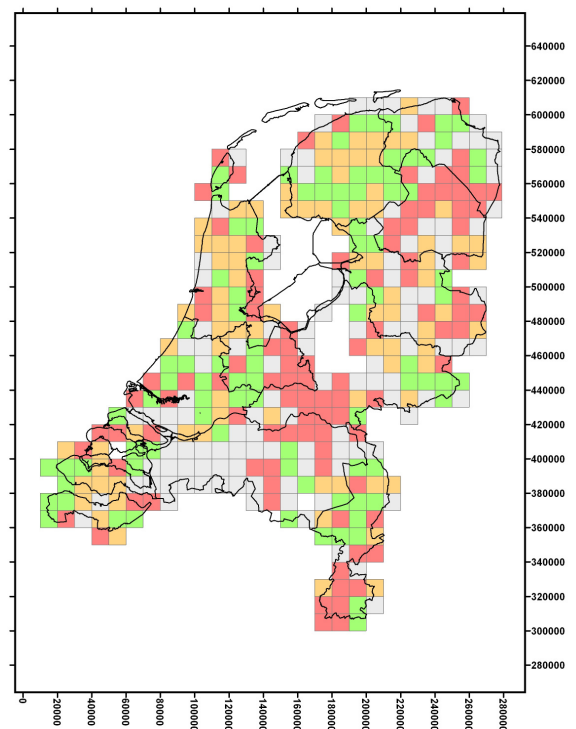
De waterspitsmuisspopulatie is in Nederland achteruit gegaan en wordt nu gezien als bedreigd op de 'concept Rode Lijst'. Dit is waarschijnlijk het gevolg van de vernietiging van hun leefgebied door aanpassingen van waterwegen, de drainage van landerijen, het verwijderen van oevervegetatie en door watervervuiling. Maar omdat ze geheimzinnig en moeilijk te vangen zijn, is het erg lastig een juiste schatting te maken van de huidige verspreiding van de waterspitsmuis, van de grootte van de populaties en de mate van hun achteruitgang. Terwijl die informatie voor de bescherming essentieel is!

Verspreidingsonderzoek

Het is natuurlijk voor de bescherming zeer belangrijk te weten waar het dier voorkomt. Om het leefgebied in kaart te brengen zijn er, naast het vangen met inlooppallen, twee methoden: het uitpluizen van schedeltjes in braakballen van uilen en het gebruik van lokbuizen. Lokbuizen bestaan uit een PVC buis met aas, die in mogelijke leefgebieden worden geplaatst. De dieren die dat lokvoer opeten, laten keutels en haren achter. Nu kunnen keutels van de waterspitsmuis prima worden herkend, omdat ze restjes van waterbewonende prooien bevatten, maar ook de achtergelaten haren kunnen tot soort worden gebracht.

De waterspitsmuis deelt een groot deel van het leefgebied met de kerkuil, maar voor de gebieden waarvan dit niet het geval is, en er dus geen braakballen voorhanden zijn, willen we de lokbuismethode inzetten. Daarom wordt, in het kader van de inhaalslag met behulp van 'lokbuizen' het overzicht van het leefgebied van waterspitsmuizen actueel gemaakt (zie figuur 5).

Waterspitsmuis (Neomys fodiens)

Figuur 5: Landelijk verspreidingsbeeld (schaalniveau 10x10 km) van de waterspitsmuis. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. Grijs: voorkomen niet bekend maar wel mogelijk. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode hokken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje en grijze hokken.

Vrijwilligers gezocht!

Voor het uitzetten van die lokbuizen zijn er vrijwilligers nodig. Het gaat dan om het uitkiezen van kansrijke biotopen, het plaatsen van de lokbuizen, en deze na twee weken weer ophalen. De keutels (en haren!) worden naar Zoogdierverseniging VZZ gestuurd, waar een kenner de keutels en haren die in de lokbuizen zijn achtergebleven determineert.

De lokbuizen worden ingezet in die gebieden waar geen kerkuil broedt, of waar we geen braakballen

van binnenkrijgen. Wil je dus rapen, benader dan de Zoogdierverseniging VZZ met vermelding van 'jouw' wensgebied. We kijken dan of die plek al door kerkuilen, of door andere vrijwilligers wordt bemonsterd, en als dat niet zo is, sturen we een handleiding, waarnemersformulier en een set lokbuizen toe.

Meer informatie, en een opgave formulier, vind u op de website van Zoogdierverseniging; www.vzz.nl

Jasja Dekker
Tel.: 026 3705318
E-mail: jasja.dekker@vzz.nl

Nieuwe onderzoeksmethode met lokbuizen

Wesley Overman, Joep Tomlow en Gerwin van der Zee, studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein, hebben als afstudeeropdracht van hun HBO opleiding Bos en Natuurbeheer een onderzoek gedaan naar de waterspitsmuis. Deze spitsmuissoort is mede door zijn slecht begaanbare habitat moeilijk te inventariseren. Hierdoor zijn er grote leemtes ontstaan in het verspreidingsbeeld van de soort.

De studenten hebben een nieuwe inventarisatiemethode uit Groot-Brittannië voor de soort getest in Nederland. Het gaat om zogenaamde lokbuizen; dit zijn PVC buizen die aan een kant gesloten zijn, zie foto hiernaast. Hierin wordt lokvoer aangebracht waar de muis van eet en uitwerpselen achterlaat. Op grond van resten van aquatische invertebraten in de uitwerpselen kan men met zekerheid de waterspitsmuis aantonen. De studenten hebben een proefopstelling van zowel lokbuizen als Longworth-vallen ingezet om de methode te testen. Deze proef vond plaats in de Nieuwkoopse Plassen gedurende de maanden maart en april 2007.

gedaan doordat er te weinig resultaten gevonden zijn. Hier kan pas een uitspraak over gedaan worden als er ook waterspitsmuizen met Longworth-vallen zijn gevangen.

Lokbuis in vegetatie. © Wesley Overman.

Via de Longworth-vallen werden helaas geen waterspitsmuizen gevangen, wat mogelijk te maken heeft met het feit dat er niet in de optimale periode is gevangen. Nu waren alleen de dieren die de winter hebben overleefd aanwezig. In het najaar is de trefkans groter doordat dan ook de jonge dieren aanwezig zijn. De diverse uitwerpselen die werden aangetroffen in de lokbuizen zijn geanalyseerd op de aanwezigheid van aquatische invertebraten. Hierdoor werd de aanwezigheid van twee waterspitsmuizen aangetoond. Tevens werden er haren van de soort aangetroffen in de uitwerpselen met de aquatische invertebraten. Verder werd een derde waterspitsmuis aangetoond op grond van aangetroffen haren in de uitwerpselen.

Het aantonen van de aanwezigheid van de waterspitsmuis via haren bleek relatief efficiënter te zijn dan via prooi-resten in de uitwerpselen. Het analyseren van uitwerpselen is arbeidsintensiever dan het determineren van haren. De lokbuis methode leverde daarmee een goed resultaat op ten opzichte van de Longworth-vallen. Daarmee is de methode succesvoller gebleken. Over de efficiëntie van de lokbuis methode kon aan de hand van het onderzoek geen uitspraak worden

Eikelmuis en Hazelmuis

De hazelmuis is verzot op hazelnoten en bramen en heeft een zeer specifieke voedselvoorkeur. De eikelmuis daarentegen is een omnivoor en vreet alles wat die te pakken krijgt, van slak, vogel tot mirabel of appel. Toch is de eikelmuis tegenwoordig veel zeldzamer dan de hazelmuis. Beide soorten staan op de Rode lijst. De eikelmuis is ernstig bedreigd, is in een zeer snel tempo sterk achteruit gegaan en staat op het punt om uit Nederland te verdwijnen. De hazelmuis weet zich nog redelijk te handhaven in Zuid-Limburg en is geplaatst in de categorie bedreigd. Waar komen beide soorten nu wel en niet meer voor?

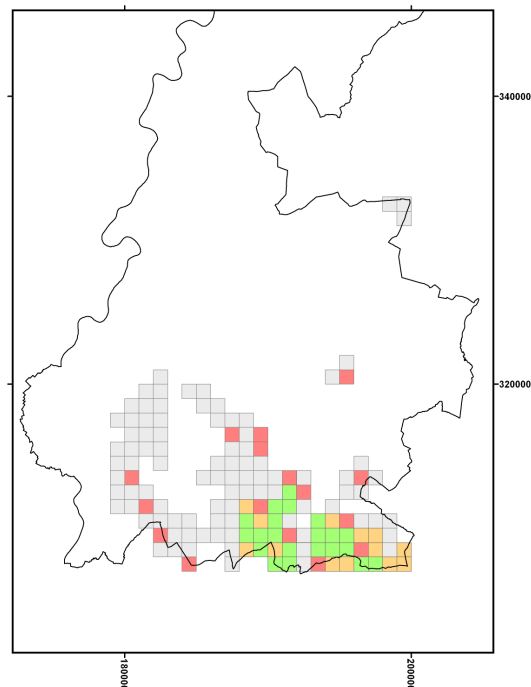
Foto eikelmuis: De eikelmuis is een goede klimmer maar verplaatst zich ook gemakkelijk over de grond om voedsel te zoeken. De hazelmuis daarentegen verblijft vrijwel uitsluitend in struiken en bomen (© Studio Wolverine / D. Klees).

De eikelmuis en de hazelmuis behoren beide tot de familie van de slaapmuizen (Gliridae) en komen alleen in Zuid-Limburg voor. Van de eikelmuis wordt echter vermoed dat deze ook in het grensgebied met België in Zeeuws- Vlaanderen voorkomt. Ondanks intensieve speuracties van de Zoogdierenwerkgroep Zeeland is het echter nog niet gelukt om dit te bevestigen. Over de verspreiding van beide soorten slaapmuizen, die overigens een totaal verschillende leefwijze hebben en in Zuid-Limburg er momenteel gescheiden leefgebieden op nahouden (hazelmuis meer naar het zuidoosten georiënteerd en eikelmuis meer naar het zuidwesten georiënteerd), is nog niet zo heel veel bekend. Vooral de eikelmuis baart ons grote zorgen, aangezien het aantal waarnemingen de laatste twee decennia sterk gedaald is.

Verspreidingsonderzoek naar de hazelmuis in Limburg en de eikelmuis in Limburg en Zeeuws- Vlaanderen is pas de laatste 10-15 jaar op gang gekomen. Van de beide soorten is de eikelmuis tegenwoordig het moeilijkste vast te stellen. Spontane zichtwaarnemingen zijn uiterst schaars, enkele meldingen van uit het buitenland versleepte dieren (uit bijvoorbeeld Frankrijk) daargelaten. Om de eikelmuis in een gebied vast te stellen gaan we nestkasten, haarvallen en Sherman vallen (boomvallen waarin kleine zoogdieren levend gevangen worden) in twee bosgebieden, het Cannerbos en het Savelsbos, plaatsen en regelmatig controleren. Deze methode is het afgelopen jaar en in 2005 uitgebreid getest in Vlaanderen (B.), door de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt, met goede resultaten. Naast het proberen te vangen van de dieren zelf gaan we experimenteren met het afspelen van

geluidsopnamen. De sociale geluiden van eikelmuisen worden onder natuurlijke condities opgenomen en vervolgens met recorders afgespeeld in het veld, om de dieren aan te zetten tot roepen en zo hun aanwezigheid vast te stellen. Of deze nieuwe methode werkt is nog niet bekend, dat gaan we uitzoeken.

Hazelmuis (*Muscardinus avellanarius*)

Figuur 7: Verspreidingsbeeld (schaalniveau 1x1 km) van de hazelmuis. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode hokken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje en grijze hokken.

Voor het controleren en ophangen van de nestkasten en haarvallen zijn vrijwilligers nodig. Het vallenonderzoek wordt momenteel uitgevoerd door een student van Hogeschool Larenstein in het kader van zijn afstudeervak. Maar ook hier zijn extra vrijwilligers en studenten meer dan welkom, om mee te helpen of om een bepaald onderwerp (de relatie tussen bijvoorbeeld vegetatiekenmerken en de aandachtsoort) verder uit te diepen.

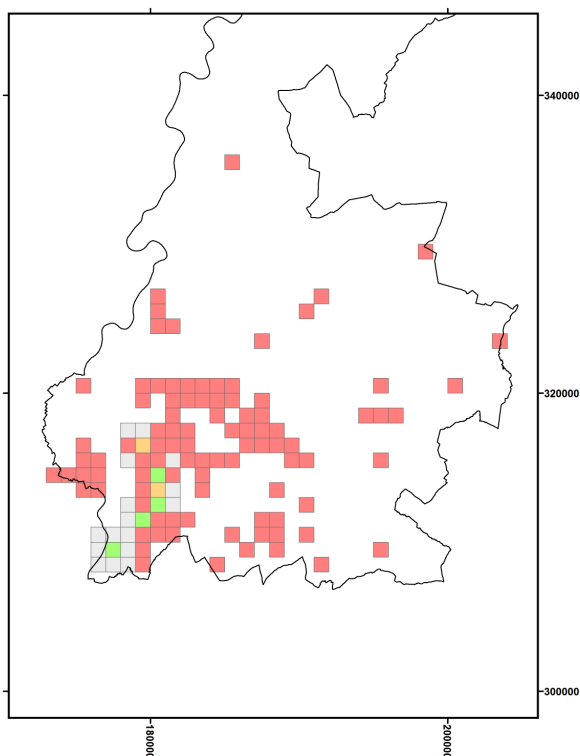
Voor de hazelmuis zetten we twee inventarisatiemethoden in voor de inhaalslag: nestenonderzoek en het ophangen van nestbuizen. De nestbuizenmethode is een aanpak die uitgebreid getest is in Engeland en waarmee daar goede resultaten zijn geboekt. In raaiverband worden geplastificeerde kartonnen open valconstructies (20 x 6 cm) horizontaal onder takken van struiken bevestigd. De hazelmuis gebruikt deze als slaapplek en bouwt er een nest in. Wij gaan in totaal 800 nestbuizen ophangen in potentiële leefgebieden van de hazelmuis die grenzen aan actuele leefgebieden in zuidoost-Limburg. De nestbuizen worden

Foto eikelmuis: De eikelmuis is een goede klimmer maar verplaatst zich ook gemakkelijk over de grond om voedsel te zoeken. De hazelmuis daarentegen verblijft vrijwel uitsluitend in struiken en bomen. © D. Klees.

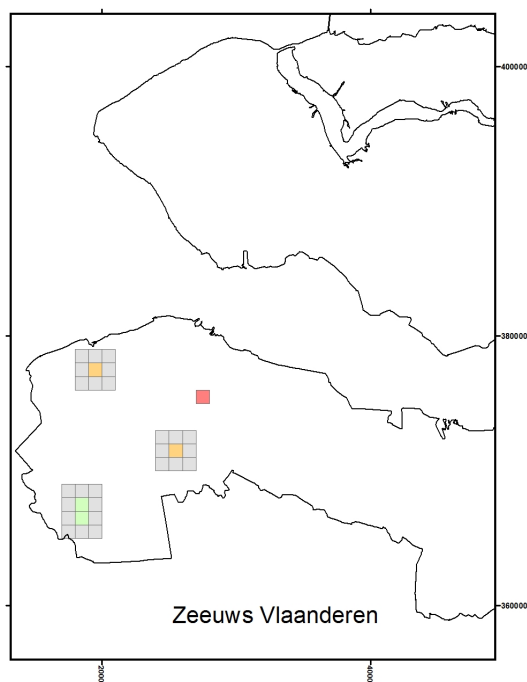
verdeeld over 40 locaties met elk 20 buizen. Om een relatie met de vegetatie te kunnen leggen wordt een vegetatiestructuuropname van de nestbuislocaties gemaakt. Het onderzoek in 2007 concentreert zich op potentiële leefgebieden gelegen bij Noorbeek, Epen en Vaals.

Eikelmuis (*Eliomys quercinus*)

Figuur 9: Verspreidingsbeeld (schaalniveau 1x1km) van de eikelmuis in Limburg. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. Grijs: voorkomen niet bekend maar wel mogelijk. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode hokken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje en grijze hokken.

Eikelmuis (*Eliomys quercinus*)

Figuur 8: Verspreidingsbeeld (schaalniveau 1x1km) van de eikelmuis in Zeeuws-Vlaanderen. Rood: voorkomen bekend van vóór 1989, Oranje voorkomen bekend uit 1998-2002, Groen voorkomen bekend van na 2002. Grijs: voorkomen niet bekend maar wel mogelijk. (Her)nieuw(d)e waarnemingen uit de rode hokken hebben de hoogste prioriteit, daarna de oranje en grijze hokken.

Voor een opgave formulier, kunt u terecht op de website van de Zoogdierverseniging; www.vzz.nl, of neem contact op met:

Ludy Verheggen
Tel.: 0475 386435
e-mail: ludy.verheggen@vzz.nl

Foto: Ophangen nestbuizen. De nestbuizen hangen tussen de 0,5 en 2,5 meter hoogte in de vegetatie © Fotoarchief VZZ / N. Huizenga.

Nieuws van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM)

Zoldertellingen

Introductie

Op 11 juni viel de langverwachte opdrachtbrief van de Gegevensautoriteit Natuur van het Ministerie van LNV voor het opzetten van een nieuw NEM-meetnet op de VZZ deurmat: Zoldertellingen vleermuizen (zie ook vorige Telganger).

Meetnet

De insteek van dit meetnet is om in eerste instantie jaarlijks de bekende zomerkolonies van grijze grootoorvleermuis en ingekorven vleermuis te tellen, waarna het CBS vervolgens met die gegevens in staat wordt gesteld indexen te bepalen. Omdat deze soorten, voor zover we nu weten, uitsluitend in Limburg, Noord-Brabant en Zeeland voorkomen zal het meetnet zich in aanvang op deze provincies richten. In een later stadium is het de bedoeling ook buiten de drie zuidelijke provincies zolders te bezoeken. Daarbij zullen uiteraard ook andere soorten aangetroffen gaan worden en dit levert waardevolle gegevens over verspreiding van die soorten. Tegelijkertijd kan zo goed gevolgd worden of de twee primaire doelsoorten zich verder verspreiden.

Een bijkomend voordeel van het meetnet vormt de betere bescherming van de getelde zolderkolonies. Het zal niet de eerste keer zijn dat een kolonie die niet bij vleermuiskenners bekend is door moedwil of onbekendheid met vleermuizen geruisloos verdwijnt door een verbouwing. Zo helpen de tellers ook direct aan de bescherming van vleermuizen.

Methode

Nu de opdracht officieel binnen is, zijn we hard aan het werk het nieuwe meetnet tot een succes te maken. Inmiddels zijn nagenoeg alle nog actieve tellers van zolders met ingekorven vleermuis en grijze grootoorvleermuis benaderd en deze hebben hun medewerking toegezegd. Niet alle zolders waar de twee soorten de laatste decennia zijn aangetroffen worden nog geteld. Zo zijn in Noord-Brabant de zolders al enkele jaren niet meer geteld, maar is inmiddels een groepje mensen gevonden die dit op zich wil nemen.

Workshop 13 oktober

Op zaterdag 13 oktober is een workshop gepland waarbij we alle zoldertellers willen uitnodigen aanwezig te zijn. We zullen onder andere discussiëren over eventuele aanpassingen aan de telmethode en over welke informatie verzameld moet worden en hebben jullie ervaring dan hard nodig. Houd de agenda op de website www.vzz.nl in de gaten voor details en opgave.

Meedoen?

Dit najaar zal een cursus worden samengesteld die je dan kunt volgen. Bovendien zijn er (beperkte) mogelijkheden om met tellers mee te gaan die al jaren ervaring hebben. Zoals al eerder werd aangegeven zijn we ook geïnteresseerd in zoldertellingen in de rest van Nederland. Dus mocht je buiten de drie zuidelijke provincies wonen en toch

mee willen doen, dan ben je van harte welkom. Lijkt het jou ook leuk om mee te gaan doen? Ook als je geen ervaring hebt kan je je aanmelden bij:

Vilmar Dijkstra

Coördinator Netwerk Ecologisch Meetnet

Tel.: 026 3705318

E-mail: vilmar.dijkstra@vzz.nl

Autovleren

Introductie

Naast de Zoldertellingen hebben Zoogdier-vereniging VZZ en het CBS de opdracht van het ministerie van LNV gehad een tweede nieuwe meetnet op te zetten: het monitoren van vleermuizen met behulp van met de auto gereden transecten, met een batdetector uit het raam.

Meetnet

Doel hierbij zijn de vleermuizen waarvoor in de andere meetnetten de index niet goed kan worden bepaald: gewone en ruige dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis.

Methode

Dit jaar wordt een pilot uitgevoerd: medewerkers van de VZZ rijden en varen een aantal proeftransecten, waarna wordt bekeken welke soorten we met deze methode wel en niet kunnen waarnemen, en welke invloed landschapstype op de aangetroffen soorten heeft. Verder zal berekend worden wat de optimale lengte van een dergelijke route is. Daarnaast kunnen we in deze pilot, het proces van routes rijden tot waarnemingslijstje stroomlijnen.

Volgend jaar hopen we dan echt te gaan monitoren: dan is er ook zeker behoefte aan vrijwilligers, die kilometers willen maken voor vleermuizen!

Workshop 29 september 2007

Op 29 september wordt een workshop gehouden, waarbij de resultaten van de pilot uitgebreid zullen worden gepresenteerd en bediscussieerd. Hierbij zal

ook een vleermuisdeskundige uit Ierland aanwezig zijn, om te vertellen over de resultaten uit het daar al lang lopende autotransecten-onderzoek. Vleermuisliefhebbers die ervaring hebben met autotransecten, of die ervaring juist willen opdoen, zijn hiervoor van harte uitgenodigd. Houd de agenda op de website www.vzz.nl in de gaten voor details en opgave.

Jasja Dekker

Tel.: 026 3705318

E-mail: jasja.dekker@vzz.nl

Wanted: Beverspotters!

Ten behoeve van het onderzoek aan bevers in Limburg zijn we op zoek naar enthousiaste mensen die jaarlijks in de winter op zoek willen gaan naar sporen van bevers.

Sinds de uitzetting van bevers in Limburg in 2002 volgt de Zoogdierverseniging VZZ de verspreiding van de bevers in deze provincie. Inmiddels is de soort van noord tot zuid in de provincie aan te treffen. Sinds 2005 volgen we de verspreiding aan de hand van de inventarisatie van beversporen aan het eind van de winter. Bevers laten doorgaans onmiskenbare vraatsporen achter, maar ook andere sporen als geurmerken en burchten zijn te vinden. En niet te vergeten de dammen in de Limburgse beken! Jaarlijks proberen we in alle kilometerhokken waar bevers verblijven te controleren of er nog steeds bevers verblijven. Daarnaast proberen we ook meldingen van nieuwe vestigingen te controleren. Getracht wordt om voor de bevergebieden vaste vrijwilligers te werven. Dit heeft een aantal grote voordelen: men leert het gebied goed kennen waardoor men de ontwikkelingen goed kan volgen. Men leert de gewoonten van de dieren kennen, waardoor eenvoudiger de dieren zelf waargenomen kunnen worden. Daarnaast kost het minder tijd om deze jaarlijkse inventarisatie te coördineren als vaste vrijwilligers vaste bevergebieden bekijken.

Aangeknaagde populieren langs de Niers. © Frank Verhart.

Hoewel een groot deel van de bevergebieden al is bemand, is er een aantal gebieden waar nog vrijwilligers voor worden gezocht. Dit zijn onder andere gebieden die wat grootschaliger zijn en waar het gebruik van een kano of bootje handig is. De gebieden waarvoor we nog mensen zoeken zijn:

Bootje/kano noodzakelijk

- de gehele Niers bij Gennep,
- het plassengebied rond de monding van de Roer bij Roermond,
- de Maas rond Eijsden en de Eijsderbeemden (bootje/kano is dan handig).

Inventarisatie vanaf de oever

- de Eckeltse Beek bij Afferden,
- de Wilderbeek bij Venlo,
- de Jeker bij Maastricht.

Lijkt het jou leuk om mee te gaan doen en de intrigerende wereld van de bever binnen te stappen/varen? Meld je dan aan bij Vilmar Dijkstra. Je krijgt dan verdere uitleg van de methode en kunt eens meegaan met enkele ervaren personen.

De Beverwerkgroep Nederland van de VZZ organiseert dergelijke inventarisaties ook buiten Limburg (omgeving Biesbosch, Gelderse Poort, Rivierengebied). Ook daarvoor kunnen we nog vrijwilligers gebruiken! Daarvoor kan op dezelfde wijze aangemeld worden.

Vilmar Dijkstra

Tel.: 026 3705318

E-mail: vilmar.dijkstra@vzz.nl

Doorgeven losse waarnemingen

Zoals eerder te lezen is het straks via Ecogrid mogelijk om waarnemingen door te geven. Ook nu kunnen er waarnemingen via internet worden doorgegeven, ga hiervoor naar de website www.vzz.nl. Waarnemingen kunnen ook via het waarnemingsformulier (digitaal of analoog) worden doorgegeven. Formulieren zijn op te vragen via onderstaand adres.

Per e-mail kunnen digitale formulieren worden gemaild naar waarneming@vzz.nl of per post naar de Zoogdierverseniging VZZ, Antwoordnummer 1380, 6800 VC Arnhem worden gestuurd.

Zoogdierwaarnemingen vanuit de auto

Hoewel het leuker is om op de fiets of lopend zoogdieren waar te nemen kunnen ook automobilisten een belangrijke bijdrage leveren aan verspreidingsonderzoek van zoogdieren. Zodra je een soort ziet, al of niet als verkeersslachtoffer, noteer dan bij welk hectometerpaaltje je de waarneming doet. Op de openingspagina van de website www.vzz.nl zie je een foto van een kat met een muis. Via de link van deze foto kom je op een invoermodule waar je verkeersslachtoffers en ander dood gevonden zoogdieren kunt invoeren.

Foto: Konijn langs de weg, gezien vanuit de auto.

Gezocht: vrijwilligers op kantoor of thuis

Het afgelopen jaar hebben diverse vrijwilligers de Zoogdierverseniging VZZ zeer waardevol ondersteund door op kantoor allerlei werkzaamheden te verrichten. Door het vertrek van een paar van hen kunnen we de diensten van nieuwe vrijwilligers goed gebruiken!

Heb je zin om de Zoogdierverseniging VZZ van nabij te leren kennen en je in te zetten voor zoogdierbescherming zonder 's nacht buiten rond te struinen meldt je dan aan op ons kantoor zoogdier@vzz.nl, tel: 026-3705318. Jouw hulp is hard nodig terwijl jij je hobby kan uitvoeren of je CV uitbreiden met werkervaring. We zijn op zoek naar mensen die:

- gegevens willen invoeren;
- een fotoarchief willen opzetten en bijhouden (*fotoarchivaris*);
- de bibliotheek actueel willen houden (*bibliothecaris*);
- bijhouden en archiveren van zoogdieren in het nieuws (*zoogdier journalist*);
- teksten willen schrijven om de website actueel te houden;
- de stand van Zoogdierverseniging VZZ willen bemannen in het land.

WILDzoekers zoeken WILDleiders

Het aantal WILDactiviteiten en WILDzoekers groeit! Daarom zoeken wij WILDleiders. Ben jij jong van geest, inspirerend, positief, improviserend, creatief, natuur-minded en verantwoordelijk? En vind je het leuk om één of een paar dagen achter elkaar met jongens en meiden op te trekken? Word dan WILDleider en meld je aan bij WILDzoekers.

WILDzoekers is dé natuurclub voor jongens en meiden van 8 tot 16 jaar. Survivaltochten, vogels kijken, braakballen pluizen, sporen, speuren, vleermuizen spotten, water maken, WILDe droppings, kortom: echte WILDzoekers gaan op WILDavontuur!

WILDzoekers is opgericht door Natuurmonumenten, Vogelbescherming, de Zoogdierverseniging VZZ, SOVON, De Vlinderstichting, NJN en JNM.

Kijk voor meer informatie op www.wildzoekers.nl en meld je aan als WILDleider!

Telganger Digitaal

In de vorige Telgangers hebben wij steeds een berichtje geplaatst voor het digitaal ontvangen van de Telganger. Inmiddels hebben wij al veel aanmeldingen ontvangen. Het voordeel: papierbesparing en bovendien foto's / kaarten in kleur, het gewenste artikel of pagina via een link direct te bekijken.

Indien u deze Telganger via de post hebt ontvangen en u hebt de beschikking over e-mail, meld u dan aan om van de voordelen te profiteren en onze kosten te drukken. Aanmelden?

Even een e-mailtje naar: marja.horsting@vzz.nl

Vacature Senior Projectleider

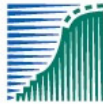
Zodra er een vacature is bij Zoogdierverseniging VZZ wordt deze op de website geplaatst. Zoek je een uitdagende baan op het gebied van zoogdieronderzoek houdt onze site dan goed in de gaten.

Op dit moment is er een vacature voor een ervaren (senior) projectleider, zie www.vzz.nl. **Reageer voor 18 juli!**

Verantwoording

Het verspreidingsonderzoek aan Nederlandse zoogdieren en daarbij deze nieuwsbrief is mede mogelijk gemaakt door financiering door het **Ministerie van LNV**. Met het oprichten van een Gegevensautoriteit Natuur wil het ministerie duidelijkheid geven waar initiatiefnemers rekening moeten houden met beschermde soorten en waar ruimte is om te bouwen en te ontwikkelen. De gegevensautoriteit verstrekt informatie over locaties waar herstel van bedreigde populaties wordt nagestreefd (de leefgebiedenbenadering). Het **Centraal Bureau voor Statistiek** speelt een belangrijke rol bij het bepalen van de betrouwbaarheid van de verzamelde gegevens.

Het onderzoek naar de eikelmuis, waterspitsmuis in Limburg (Maastricht, en Mergelland, Horst aan de Maas, Nederweert en Helden), ingekorven vleermuis en 'Zwermlocaties vleermuizen' is daarnaast mede mogelijk gemaakt door **Provincie Limburg** als onderdeel van *Platteland in Uitvoering*.

landbouw, natuur en
voedselkwaliteit

provincie limburg

**PLATTELAND
IN UITVOERING**
'n Buitenkans voor Limburgers

Word lid van de Zoogdierverseniging van Nederland

De Zoogdierverseniging VZZ zet zich in voor de studie en de bescherming van alle in het wild levende zoogdieren en hun leefgebieden, zowel nationaal als internationaal. Daarom organiseert zij de tellingen en het verspreidingsonderzoek waar jij aan meedoet. Help de Zoogdierverseniging VZZ dit ook in de toekomst te doen. Word lid. Het basislidmaatschap kost € 18,- per jaar. Daarvoor ontvang je viermaal per jaar het tijdschrift Zoogdier en kun je meedoen met activiteiten van de werkgroepen. Bij een volledig lidmaatschap (€ 30,- per jaar) ontvangt u naast Zoogdier ook tweemaal per jaar het wetenschappelijke tijdschrift Lutra. Aanmelden kan via onze website www.vzz.nl.

Colofon. Ieder half jaar maakt het team Onderzoek & Advies een kort verslag van bestuurlijke activiteiten en de voortgang van de deelmeetnetten: "De Telganger". In deze Telganger special is een extra uitgave en staat in het teken van het Verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren (VONZ). Heb je opmerkingen, ideeën, mededelingen met betrekking tot Zoogdierverspreidingsonderzoek? Geef ze door voor 1 september 2007 en ze komen in de Telganger: zoogdier@vzz.nl. Tot ziens!

Chris Achterberg, Dick Bekker, Emilie de Bruijckere, Jasja Dekker, Mieuw van Diedenhoven, Vilmar Dijkstra, Roline Eikelboom, Erik Jan Hofmeyer, Marja Horsting, Hans Huitema, Neeltje Huizenga, Eric Jansen, Herman Limpens, Victor Mensing, Franca Meuwese, Svetlana Miteva, Wesley Overman, Johannes Regelink, Jos Teeuwisse, Joep Tomlow, Imre Veen, Ludy Verheggen, Dennis Wansink, Sil Westra en Richard Witte van den Bosch.

Adres: Zoogdierverseniging VZZ, Oude Kraan 8, 6811 LJ Arnhem
Telefoon: 026-3705318
Website: www.vzz.nl en www.vleermuis.net